

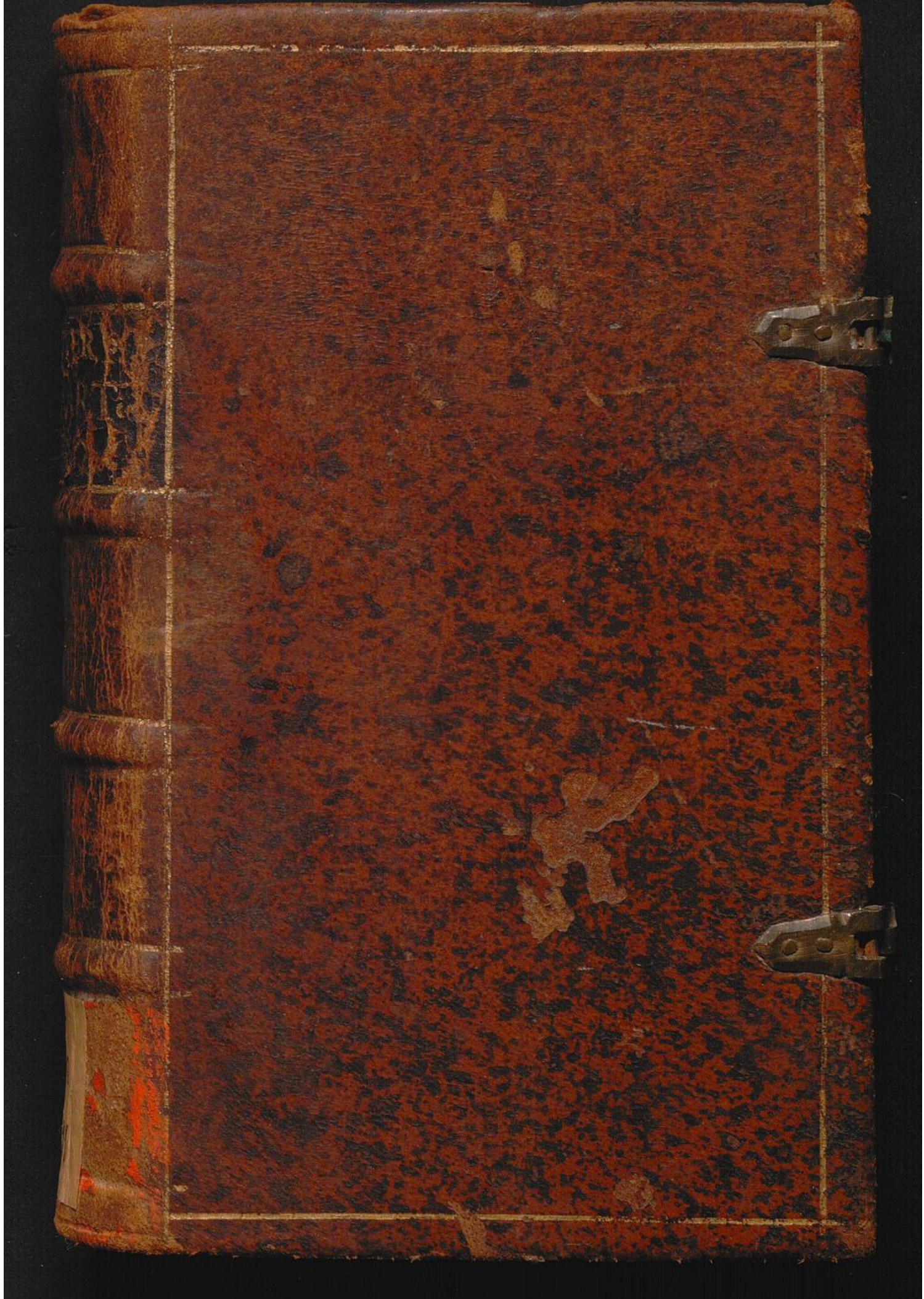
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Godlycke Kracht Van De Goede Wercken Ghegront Op Het
Waere Gheloof**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1669

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71472](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71472)

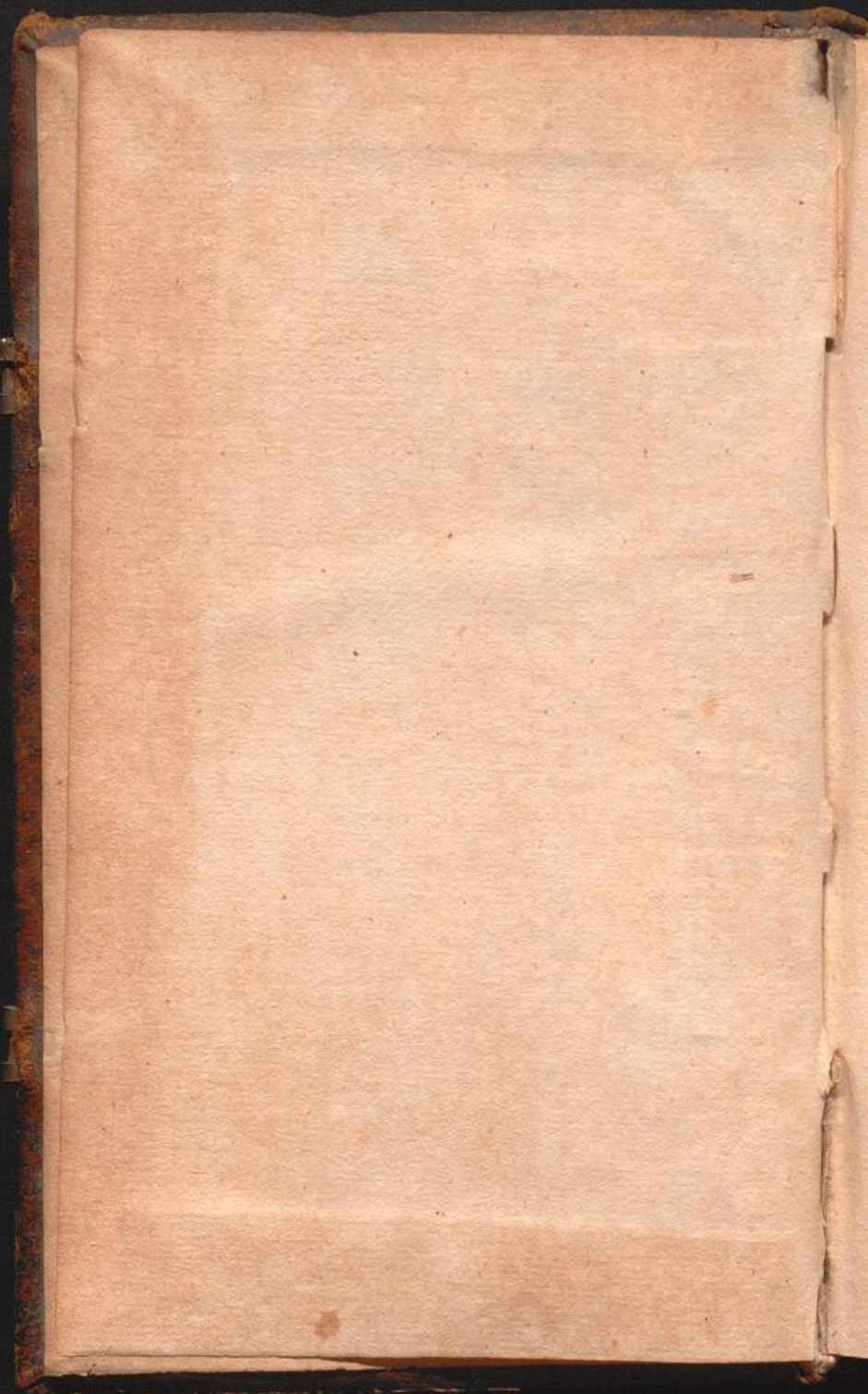
F. VI. 31.

Th. 6191.

13

23.

GODLYCKE KRACHT

VANDE

GOEDE WERCKEN

GHEGRONT OP HET

WAERE GHELOOF

VOORGHESTELT

DOOR

P. *Cornelius Hazart*, Priester der Societeyt
IESV.

T'ANTWERPEN,
By MICHEL CNOBBAERT,
in S. Peeter, 1669

ODDYCKE KRACHT

VAN DE

GOODE WIRKEN

OP HET

WELKE GEBLOEF

VOOR GHESTELT

BOEK

van den Heeren, Prins der Socijeteit

Lasz

AMSTERDAM
MICHIEL CHODMAER D.
W. & P. B. 1703

VOOR-REDEN.

Et leven van den mensch / volghens de
openbaringhe Gods in de heylighe
Schriften / en is niet anders als eenen
gheduerighen strijd ofte krijgh : de
woorden vanden H. Propheeta Job. Cap.

7. v. 1. **Sijn klaer** : Het leven des menschs, seyt hy / is
eenen strijd op der aerden. **De handen teghen de**
welcke wy moeten vechten heeft ons aengewe-
sen den H. Paulus Ephes. 6. v. 12. segghende : Wy heb-
ben eenen strijd niet teghen vleesch ende bloedt, maer te-
ghen de machten van dese duysternissen, ende teghen de
boosheden inde locht, dat is / teghen de duvels die
niet alleen door hun selven / maer oock het vleesch
ende de werelt gebuycken om ons te bestrijden.
Hier op siet het ghene dat Christus seght / Matth. 11.
v. 12. te weten / dat het Rijk der Hemelen ghewelt lijdt
ende inghenomen wordt van de ghene die op het selve ge-
welt doen, alwaer hy de ghelijckenisse neemt van
het krijghs volck dat eenighe stadt overrompelt
niet vechtender handt.

Op wat maniere dat dit moet gheschieden/ende
wat hoor wapenen dat wy tot desen eynde name-
lijck moeten ghebuycken / wordt ons op verschep-
den plaetsen vande Schrifture gheleert.

1. **Akto. 14. v. 22.** alwaer de Apostelen leeren aen
die van Lystraen, Iconien, ende Antiochien dat-se door
vele tribulaten ende verdruckingen moesten ingaen in't
Coninckrijcke Gods : **Hi** / alsoo het seker is dat de
verdruckingen strijden teghen de nature des
menschs / soo moet den mensch van ghewelt doen
aen sijne nature om in te gaen in't Coninck-rijck
Gods.

2. **1. Corinth. 9. v. 26.** Daer den H. Paulus ons
leert hoe hy self ghewoon was te strijden: ick vech-
te soo, seyt hy / niet als de locht slaende, maer ick kastiide
mijn lichaem, ofte (ghelijck den Griexschen Text
heeft) ick slaet het vol blauwe plecken, ende brenghe het
2 101

4
tot slavernye, op dat ick aen andere ghepreeckt hebbende,
self niet verstoeten en worde.

3. 1. *Timoth. 6. v. 11.* Daer den H. Apostel den
Bisshop Timotheus onderwijst hoe hy moet scrij-
den: Sijndt, seyt hy / den goeden sijndt des gheloofs,
grijpt naer het ewigh leven &c. niet allen dooz hy
predicken van het Woort Gods / maer oock dooz
een goet en deughdoelijck leven / als naemelijck / ghe-
lijck Paulus te bezen gheseyt hadde / dooz Gherech-
tigheyt, Godtsaligheyt, Gheloove, Liefde, Lijdsaemheyt,
Sachmoedigheyt, met een woort / dooz alle soeken
van goede mercken en deughden.

4. Dit wort van den selven Apostel noch bre-
der verclaert *Ephes. 6. v. 13* &c. daer hy seght: Neemt
aen de gheheele wapen-rustinghe Gods, doet aen de bech-
wapen der gherechtigheyt, dat is / ghelijck den Do-
drechtchen Bijbel dit verclaert *Num. 33.* de Godtsalig-
heyt des levens: Neemt den helm, dat is / de hope
der saligheyt, met alle biddinghe, en smeekinghe, bidde
de op alle tijden in den gheest, ende waekende met alle ge-
duerigheyt &c.

Dit dit altemael blijkt dooz de ooghe / dat ghe-
lijck een soldaet dien naem niet en verdient / of se-
ken dat hy alleenlijck gheloof dat hy victorie be-
halen / ofte loon sal ontfanghen / indien hy de wapen
den aen de wapenen ende aen het werck niet
staet / alsoo oock een Christen mensch gheene hope
en kan hebben van sijn saligheyt / ofte van den
ewighen loon te ontfanghen / hy soo verre hy
sich te vreden hout alleen met 't gheloof sonder
wercken; want / ghelijck wy nu ghesien hebben
niet de Schrifture / om het Coninckrijck Gods
te bekomen / men moet ghewelt doen en bechten
dooz lijdsaemheyt in de verdruckingen, dooz het
lijden sijns lichaems, dooz Gherechtigheyt, Liefde, Sach-
moedigheyt, Bidden, Smecken, Waeken, Godtsaligheyt
des levens, ende andere soodanighe godtvruchtighe
wercken en deughden die noch elders van de
Schrifture opgheteelt worden. Dit soo vast ghe-
stelt sijnde dat het onse Partije selve niet en
loeft

5
loochenen / moeten wy nu ondersoeken wat
kracht dat de goede wercken eyghentlijk heb-
ben.

EERSTE CAPITTEL.

Verscheyden Bemerekinghen om dit Tractaet
wel te verstaen.

EERSTE BEMERCKINGHE.

TIs seker dat het geloof sonder de wercken doot
is, ende niemant kan saligh maken.

Dit seght met klaere woorden den H. Jacobus Ap-
postel in sijnen Brief *Cap. 2. V. 14.* ende *V. 17.* Het
geloof, seyt hy / indien het de wercken niet en heeft, is
doot. **Wederom:** Indien yemant seght dat hy 't gheloo-
ve heeft, ende de wercken niet en heeft, kan dat gheloo-
ve hem saligh maken?

Deze woorden sijn veel te dupdelijck als dat se
van Partije konnen gheloochent worden / daerom
stemt se den Dordrechtschen Bijbel ons toe *Nym. 46.*
met dese woorden: Het gheloo-ve sonder de wer-
cken en heeft gheene nuttigheydt tot de rech'veerdighma-
kinghe, noch gheene kracht om saligh te maeken; niet
meer als een doot lichaem sonder siele kracht heeft om ee-
nighe werckinghen des levens voort te brenghen. Hier
bekent dan Partye dat de goede wercken de siele
van het gheloof sijn/verbolghens dat het niet nut
en kan sijn tot de salighejdt sonder de wercken.

TWEEDE BEMERCKINGHE.

TIs oock seker / dat / ghelijck het gheloof nie-
mant kan saligh maken sonder de wercken, alsoo
oock de wercken niet nut en konnen sijn tot de sa-
lighejdt sonder 't gheloof.

Dit seght den H. Paulus updruckelijck *Hebr. 11.*
V. 6. Sonder 't gheloo-ve, seyt hy / is 't onmoghelijck
Gods

Godt te behaghen. Maer de wercken der ghene die Godt niet en behagghen/en zijn niet outfaenbaer dooz Godt / ergo de wercken der ghene die sonder gheloof zijn en konnen niet baten tot de eeuwige saltgheyt.

Dit is oock het segghen van den H. Gregorius Nazianzenus *Orat. in S. lavacrum* : Het gheloove, seyt hy/ is doot sonder de wercken, ghelijck de wercken door zo sonder gheloove. Ende van den H. Hieronymus *in Cap. 5 ad Galat.* Ghelijck, seyt hy/ volghens het segghen van den H. Jacobus, het gheloove doot is sonder de wercken, alsoo worden oock de wercken, hoe goet dat se zijn, voer doot gherekent sonder gheloof.

Wijckt dan soo upt de Schrifteuere/als upt dese *HH.* Daders dat het gheloof ende wercken soo nootzakelijck van malkanderen hanghen/ dat het een sonder het ander uemant kan saligh maken.

DERDE BEMERKINGHE.

Merck dat het wat anders is te leeren/dat de goede wercken nootzakelijck zijn tot het gheloof / en wat anders dat men dooz de goede wercken het eeuwigh leven verdienen magt. Het eerste leeren de heeters/ het tweede de Catholijcks. De heeters segghen dat ghelijck eenen goeden boom niet anders als goede vruchten kan voort brengen/ alsoo een oprecht gheloofigh goede wercken nootzakelijck voort-brenght / niet dooz de welcke hy de rechtveerdighmakinge/ ofte het eeuwigh leven verdient / maer alleen beroont dat hy het waer gheloof heeft. De Catholijcken ter contrarie leeren dat den mensche dooz de goede wercken/ gheborgh by het gheloof/ gherechtveerdigh wordt niet in dit leven / ende dooz de selve verdient de eeuwigh saltgheyt.

VIERDE BEMERCKINGHE.

Mer men moet hier oock onderschept maken tusschen de eerste rechtveerdigh-makinghe / ende tusschen de tweede. De eerste is / soo wann er dat eenen ongheloobighen of godloosen sich door het ware gheloof / ende leetwesen oprechtelijck bekeert tot Godt. De tweede is / wanneer pemant die niet'er daet gheloobigh ende gerechtveerdigh is noch rechtveerdigher wordt. De eerste wordt gegeven door de hermhertigheyt Gods / ende niet uyt verdiensten / want den godloosen eer hy ghelooftde was in soo eenen staet dat hy door sijne wercken niet verdienen en kost: De tweede komt voort uyt de verdiensten van de goede wercken / maer gheen van heyden en kan verkreghen worden door de wercken sonder gheloof / om dat het gheloof get fondament van alle verdiensten is.

Deze twee rechtveerdighmakinghen worden klaer upghedrukt in de Schrifsture. De eerste van den H. Paulus *Ephes 2 v. 8.* daer den H. Apostel sprekende van de eerste bekeeringhe der Heydenen ende der Joden (ghelijck den Dordrechtischen Bijbel bekennt *Num. 22.*) seght dat sy saligh gheworden zijn uyt ghenade door het gheloof, ende niet uyt de wercken. Van de tweede rechtveerdighmakinghe spreckt den H. Joannes Apostel *Apoc. 22 v. 11.* segghende. Die rechtveerdigh is, dat hy noch gherechtveerdigh worde; ende die heyligh is, dat hy noch gheheyligh worde: niet ghelijck den Dordrechtischen Bijbel dit verkerdelijck opneemt / dat hy meer en meer sijne rechtveerdigheyt uyt de vruchten betoone, want den H. Joannes en vermaent hier niet een woort noch van vruchten, noch van betoonen, maer hy seght met klare woorden dat hy niet'er daet rechtveerdigher sou worden en heyligher die te voren rechtveerdigh en heyligh is: hoe dit gheschieden moet seght hy datelijck daer-naer / se weten / door de goede wercken / want

want / seyt hy / siet / Christus sal komen met sijnen loon om een yghelick te verghelden ghelick sijn werck sal zijn: **Daer-naer** : Saligh sijn se die sijne gheboden onderhouden.

Hier spreken dese twee Apostelen klaer van twee verscheyden rechtvaardigh-makinghen. Van de eerste seght den H. Paulus, dat se gheschiedt uyt ghenade niet uyt de wercken : Van de tweede seght den H. Ioannes dat se gheschiedt uyt soodantige wercken die loon verdienen / ende uyt het onderhouden van de gheboden, gheen van beyde nochtraus sonder ghe-loof / om dat het, ghelick Paulus oock seght / onmoghelick is sonder gheloof aen Godt te behaeghen.

VYFDE BEMERCKINGHE.

Voor 't leste dient hier bemerckt dat de Theologanten onderscheyt maken tusschen verdiensten de condigno, ghelick, se spreken / ende tusschen verdiensten de congruo : De eerste spreken uyt de weerdigheyt van den persoon die goede wercken doet / want gheen werck en is verdienstigh de condigno ten sy dat den persoon zy in den staet vande hepligh-makende gratie / het welck sulck eenen uytneimende weerdigheyt is dat den H. Petrus 2. 1. seght / dat wy hier door deelachtigh worden van het Godlijck Wesen, uyt kracht van den weerdigheyt die wy krijgen door de heplighmakende gratie / sijn onse wercken weerdigh ofte vergemelijck verdienstigh van 't eeuwighe leven. Maar soo en gaet het niet met de verdiensten de congruo, want oock enen sondaer / die de hepligh-makende gratie niet en heeft / kan oock verdienen / doch niet uyt kracht van sijn weerdigheyt / maer uyt kracht van de daedelijcke ende hoven-natuerlijcke gratie die hem van Godt uyt ghenade ghegheben wordt / ofte wel uyt kracht van de samen-komende boven-natuerlijcke hope ende gheloof : Alsoo kan eenen sondaer verdienen met selmoessen te gheben by exempel / dat Godt hem leet wesen gheve van

9
sijne sonden/ende by sich bekeere/niet dat den ver-
soon sondaer sulcx weerdigh is / want
zijnde in den staet van doot sonde / ende verhol-
ghens herooft vande heyligh-makende gracie / is
enen byandt Godts die de gracie Godts niet en
verdient te hebben / ende niet recht van Godt aen-
hem kan gheueghert worden ; maer 't is de con-
gruo, dat is/het betacmt aen de barmhertighede
Godts/de sen of dien sondaer boort te helpen want
neer by de boorkomende ofte verwekkende gracie/
die Godt hem npt loutere ghenade gheeft / ghe-
lypcht/ ende niet de selbe werck.

Deze hemerckinghen aldus bast ghestelt zijnde
tot merckere verklarunghe van de materie / kom-
me ick tot de materie self.

II. CAPITTEL.

Wordt ondersocht of de goede wercken eenighe
kracht hebben, ende waer door.

DE goede wercken kunnen naemelijck in twee
soorten ghedeelt worden. De eerste die natuer-
lijk ofte sedelijck goet zijn / de tweede die boven na-
merlijck goet zijn.

Van de eerste spreekt den H. Paulus Rom. 2. v. 14.
De Heydenen, seyt hy/ die de wet niet en hebben, doen
natuerlijk die dinghen die de Wet aengaen, dat is te
segghen/ ghelijck de woorden luyden/de Heydenen
die gheen gheschreuen Wet en hebben / onderhou-
den nochtans de natuerlijke Wet die sy hebben
door het ingheben ende leeringhe van de natuere
in haere eyghen herten ende conscientie, ghelijck den
H. Paulus daer by voeght : Want indien sy hunne
Guders eeren/ niet door en slaen / gheen overspel
doen / niet en stelen / de behoefstige by-staen/ ael-
moessen gheben &c. sy doen dat / niet om dat se die
ghelosen hebben in de tafelen Moyfis, maer om dat
de natuerlijke reden hun leert. 'T ghene ghy aen u
selven

selven niet ghedaen en wilt hebben, en doet dat aen een ander niet.

Wat dese plaetse van Paulus moet verstaen worden van oprechte Heydenen, dat is/die noch niet bekeert en zijn/ende verbelghens niet en ghelooften in Christus, noch dooz den Doop niet gekomen en zijn in de Kercke / blijkt alre schier upt alle sijn woorden.

Erst upt dit woorden / Heydenen. 't welck deurgaens in de Schrifte booz onghelooftige wordt ghenomen: Alsoo wort 't gheseyt / *Matth. 5. v. 32.* Dit altemael ondersoeken de Heydenen. Ende *Luc. 18. v. 32.* Des sone des menschs sal ghelevert worden aen d'Heydenen. Ende *1. Cor. 1. v. 23.* Christus is voor de Heydenen dwaesheyt: Woorders op vele andere plaetsen vande Schrifte wordt dit woorden Heydenen ghenomen booz Onghelooftige.

2. Dit woorden / Natuerlijk, gheeft opentlijck te kennen dat den Woostel hter van ghene andere en spreekt als van onghelooftige, om dat 'er by d'atelijck by voeght dat se de Wercken der Wet ghelevert hebben in haere herten, ende overtuyght worden in haere consciencie, sonder eenighe gheschreven Wet, want de ghelooftigen hebben met 'er daer een gheschreven Wet.

Hier upt volghet dat oock de Heydenen, ofte onghelooftigen, natuerlijk/ende sonder eenighe besondere behuysel Gods/sich konnen onthoude van quade ofte eenighe goet werck konnen doen / ende met 'er daer doen: Want het meeste deel eeren hunne Woorders/ vele en slaen niet doot/ vele en steuen niet se. Ende Paulus seght dat se dese oft soodanighe wercken / natuerlijk, ofte alleen dooz het ingheben vande nature doen / verbelghens dan sonder eenighe besondere huysel Gods.

Dit blijkt in Pharao, den welken hoe godloos ende onghelooftig hy was / hadde nochtang kennisse van eenighe zedelijck goet in 't besondere: Want hy seide: Ick hebbe ghesondicht, den Heer is rechtveerdigh, ende ick met mijn volck sijn godloos: 't en is niet waer.

waerſchynlyck dat hy dese goede kennisse dooz
eenigh besonder Godlyck behulpsel gehad heeft/
aenghesien dat de Schrifture gheruyghet dat hy
van soodantigh behulpsel berooft was / alsoo Godt
sijn ghemoot versteenicht ofte verhart hadde.

Dan soodantighe goede wercken der Heydenen
is in de waerghhe of se eenighe kracht hebben ter
salighejdt :

Ick antwoorde dat neen : Dit toone sich 1. uyt
den H. Paulus 2. Cor. 3. v. 5. Wy en sijn sejt hy / van
ons selven niet bequaem vets te dencken als uyt ons selven
waer op den Dordrechtſchen Bi. bel sel de bekenit *Num.*
14. dat Paulus niet seght dat wy niet bequaem en
sijn uyt ons selven / ofte dooz onse krachten alleen/
vets te bedencken / dat ons, ofte andere tot de saligheyt
brenghe: De wijle dan de Heydenen de goede wer-
cken die sy natuerlyck doen / uyt haer selt en / ende uyt
haere eyghen krachten doozt-bzenghen / soa en
konnen dan die wercken niet vatigh sijn tot de sal-
ligheyt ofte godtbyzuchtigheyt.

Nochtans ist saeken dat de Heydenen dooz de
krachten vande natuer soa veel doen als in haer
is / Godt en weyghert se d' eerste gratie niet / die
van de Godts gheleerde ghenoomt wordt gratia
preueniens. dat is / de hoor-komende gratie / dooz de
welcke sy opgheweekt ende verstercht zijnde sich
betijdt maken om meerder t' ontfanghen / want
inden sy niet die eerste hoor-komende gratie in-
de wercken soa veel als sy konnen. Godt sal hun
noch weerdre behulpselen geben / niet om de goe-
de wercken die se ghedaen hebben dooz de krach-
ten van de natuer / maer uyt louteres barmhertig-
heyt e: de ghenade / want ander sijn en soude't gee-
ne gratie sijn / maer schult. Dit is de leeringhe van
den H. Apostel Paulus. Eerst *Rom. 9. 16.* Dit en komt
niet / sejt hy / noch van den willende, noch van den loo-
pende, maer vanden barmhertighen Godt *Contra redem.*
Rom. 11. 6. Indien het gratie is, soa en is het niet uyt de
wercken, ander sijn gratie en soude gheene gratie sijn, *Con-*
terden. 1. Tim. 1. v. 9. Hy heeft ons gheroepen door eene
heyli-

heylighe roepinghe, niet naer onse wercken, maer naer sijn
vooraemen en gratie. Alsoo is de roepinghe ende be-
keeringhe der heydenen / niet uyt haune verdien-
sten / maer uyt iontere ghenade ende barmhertig-
heyt Godts. **T** selbe is van de ghelooftighe die in
doodelijcke sonde ghevallen sijn.

Reden is: Tusschen den loon en verdienst moet
propoztie sijn: Maer de krachten van de nature en
hebben geen propoztie met de hoven-natuerlijke
gratie/vervolgens en konde de heydenen doot
de goede wercken die se doen alleen uyt krachten
van de nature/ noch de gratie / noch haere enghen
bekeeringe tot het ghelooft niet verdienen. **G**heen
goet werck en is verdienstigh van 't eeuwighe le-
ven / ten sy dat het ghedaen worde van eenen
mensch die de heyligh-makende gratie hebbe / ofte
zy in den staet van gratie en conen vziem Godts.
Dit en hebben de heydenen noch de sondaren niet/
soo en konnen huane goede wercken van niet ver-
dienstigh van 't eeuwighe leuen sijn: oersulcx en-
de de gratien die sy ontfanghen/ende haeren roep-
ende bekeeringhe/ en is niet anders als iontere
barmhertigheyt Godts / sonder verdiensten. **A**en-
gaende nu de tweede soorte van goede wercken/
te weten / die van de ghelooftighen in den staet van
gratie gheschieden / die en sijn niet alleen noot-
dijck als vruchten van het ghelooft doot de wele-
ke sy alleenlijck toonen dat se oprechte ghelooft-
ghen sijn / ghelijck onse Partye leert / maer ver-
dien daer-en-hoven incedere rechtveerdighma-
kinghe, ende de eeuwighe salighheyt: **W**ant dese
wercken en sijn niet natuerlijck / noch en worden
niet ghedaen doot de krachten van de nature al-
leen / ghelijck die van de heydenen / maer sy sijn
hoven-natuerlijck / ende trecken haere kracht uyt
de gratie Godts die Christus doot het berghe-
sijns bloedts verdient heeft / oersulcx alle de ver-
diensten der rechtveerdige menschen spruyten uyt
het lyden ende bloedt Christi als de eerste fonteyne.
Waerom seght den H. Dionysius Arcopagita *Ecclesiasticus*

arch. Cap. 2. Parte. 1. Dat den mensch niet Godlijc
 uytwercken en kan ten sp dat hy te bozen censi-
 ghen Godlijcken staet hebbe / ghelyck oock niet
 mant centighe menschelijcke wercken kan doen/
 ten 3p dat hy een mensch 3p: Maer de rechtveer-
 dighe menschen sijn in eenen boven-natuerlijcken
 ende als in eenen Godlijckē staet daer de heyligh-
 makende gracie/vervolgens de goede wercken die
 sp in desen staet doen sijn boven natuerlijck ende
 Godlijck / want soodanigh als het Wesen is van
 centighe sache soodanigh sijn oock hare uytwer-
 kinghen. Doorzerg / de boven-natuerlijcke ende
 Godlijcke wercken hebben proportie met de rechte
 verbiggh-maekinghe ende eeuwighē saligheyt/
 voer soo veel als te boven-natuerlijck ende God-
 lijck sijn / soo sijn van dese twee dinghen / vol-
 gens de beloften Gods ende de reden verdiens-
 sijn van 't eeuwigh leuen. Doch dit sullen wy in
 de volghende Capittels byreder betuyfen.

III. CAPITTEL.

Wordt bethoont dat de goede wercken der recht-
 veerdighe menschen hun noch meer recht-
 veerdigh-maken.

Dit seght den H. Jacobus Apostel in synen Brief
 Cap. 2. v. 21. & seqq. soo wijd-loopigh/ende niet
 soo klaere woorden/dat tek niet bedencken en kan
 hoe het penant in de wereldt heeft durben of kon-
 nen loochenen. Hoort sijne woorden :

Abraham onsen Vader is hy niet uyt de wercken ghe-
 rechtveerdicht gheweest, als hy Isaac sijnen sone gheoffert
 heeft op den Altaer?

Siet ghy wel dat het gheloove mede-ghewrocht heeft
 met sijne wercken, ende het gheloove volmaectt is ghe-
 weest uyt de wercken?

Ende de schrift is vervult gheweest die daer seght: Ende
 Abraham gheloofde Godt, ende het is hem tot rechtveer-
 digheyt

digheyt gherekent, ende hy is een vriendt Godts ghenact
gheweest.

Siet ghy dan nu dat een mensch uyt de wercken gerecht
veerdicht wort ende niet alleenlick uyt het gheloove?

Hier wordt soo klaer gheseyt dat de wercken
verdiene de rechtveerdigh-makinghe dat het nie-
mant kan reghen spreken als hartuechliche ende
berkeerde verstanden / laet ons dit sien door de
oogh met de spreuke van den h. Apostel Romil-
ten.

1. Seght hy: Abraham is uyt de wercken, naeme-
lick dat groot werck van ghehoorzameheyt ende
Godts dienstigheyt als hy sinen sone Isaac heeft wil-
len offeren, gherechtveerdicht gheweest. Dit is soo
klaer als 't kan:

2. Het gheloove van Abraham, seght den Apostel/
heeft mede ghewrocht met sijne wercken. Dit woerde-
ken / mede-wercken, beteecken nootzakelich twee
die saemen wercken: Den Apostel seght dat het
gheloove van Abraham mede-ghewrocht heeft met
sijne wercken / soo hebben dan de wercken oock
ghewrocht met het gheloof tot de rechtveerdigh-
makinghe van Abraham.

3. Seght den h. Jacobus: Den mensch wordt ghe-
rechtveerdicht uyt de wercken, ende niet alleenlick uyt
het gheloove. Dit boeght hy ten lesten daer hy om
dat niemant sou konnen segghen dat Abraham al-
leen door het gheloove / ende niet door de wercken
gherechtveerdicht wiert.

Hier opt make ick nu mijn besuyt van 't ghene
ick wilde betoonen: 't is seker dat Abraham al-
reede rechtveerdigh was wanneer hy sinen sone
Isaac wild' offeren: Dit blijcke opt vericheyden
plaetsen vande Schryfture: 1 Gen. 15. 6. Daer
Godt aen Abraham beloofst dat sijne nakomelingen
soo menighbuldigh souden zyn als de sterren des
hemels / waer op de Schryfture seght: Abraham
heeft aen Godt gheloofst, ende 't is hem gherekent geweest
tot rechtveerdigheyt. Dit was seker te vozen eer hy
sinen sone Isaac moest offeren / want Isaac en was
alsoon

alsden noch niet ghebozen. 2. Den H. Apostel Paulus *Hebr. 11. v. 8.* Zijst Abraham op 't hoogste om dat hy door het gheloope aen Godt is gehoorzaam gheweest wanneer hem gheboden wiert te reysen naer een vreemt landt: Dit gheschiedde noch vooegher als het doozgaende / ende Partye leert dat den mensch dooz het ghelooft allen gherechtveerdigh woert / ergo sy moet oock selbe bekeenen dat Abraham lanch te bozen eer hy sijnen soue wild' offeren / gherechtveerdigh was: ghelijck sy dat oock updruckelijck bekeenen in hunnen Dordrechtischen Bijbel op dese plaetse *Num. 63.* Wel aen dan / was Abraham te bozen al gherechtveerdigh eer hy sijnen soue moest offeren / soo en is hy niet van gods loos rechtveerdigh ghe worden / maer heeft sijnerechtveerdighet vermeerderd / ende den H. Jacobus seght dat hy naemelijck dooz het offeren van sijnen soon gherechtveerdigh wiert, de goede wercken dan maken de rechtveerdige menschen noch meer rechtveerdigh.

En onghelooftijck hoe Partye hier sich keert ende wendt / en wat s' al versiert om desen slaghtre ontgaen. Dit konnen wy sien in de bemerkingsghet van haren Dordrechtischen Bijbel op het tweede Capitel vanden H. Jacobus.

1. Op dese woorden / Abraham is gherechtveerdigh gheweest uyt de wercken: dat moet verstaen worden / segghen sy / dat hy met sijn wercken betoont heeft dat hy een waer ende levendigh ghelooft hadde, ende dat hy door de goede wercken als vruchten des selven voor Godt ende de menschen bethoont heeft, dat hy waerlijck voor Godt gherechtveerdigh was.

Dat is puer gheestigh om de heele Schriftuere van onder tot boven te keeren / ende met een woort of twee daer hy te lappen / alles te leeren wat men behert. Jacobus seght / Abraham is door de goede wercken gherechtveerdigh gheweest. En is niet soo / seggen de Calvinisten, want hy was te bozen rechtveerdigh / ende hy betoonde alleenlijck dooz de goede wercken dat hy rechtveerdigh was. Veret voort.

voortaan wel op/bemide Leser, dat dit woordesken
rechtveerdigh worden, volgens de Calvinisten, niet
anders te segghen en is als betoonen, maer niet wel
toe dat ghe dese nesculre ende onghetwoorde manie-
re van spreken nergens meer en ghebruyckt als
hier/ander sijn ghy sout in grobe dwalingen dal-
len: Want als men van Christo seggt dat hy ghebo-
ren wiert van de H. Maghet / of dat hy gekruylt wiert
&c. (ghelijck op de selve maniere gheseyt worde
van Abraham dat hy gherechtveerdicht wiert) ghy en
mooght niet segghen dat Christus alleenlijck be-
thoonde dat hy gheboren ofte ghekruylt wiert. Want
alsoo sout ghy de heele Christelijcke Religie / ende
Schysure om verre stooten: over sulcx my dunckt
dat ghy dese woorden / Abraham wiert gherechtveer-
dicht, verstaen moet gelijk de voorgaende/Christus
wiert geboren, hy wiert gekruylt &c. Te weten / niet te
daet / ende in den teghentwoordighen tijdt / ende
niet van den voorgaenden tijdt / want de een
Schysure moet passen op d'andere.

2. Op dese woorden Jacobi: Het gheloove van A-
braham heeft mede ghewoicht met sijne werken seggt
den Dordrechtschen Bijbel Num. 66. naemelijck om
krachtelijck te bewijzen ende te betuyghen door de goede
werken dat hy voor Godt gherechtveerdicht was.

Maer ick vade hier wederom twee groote
swarigheden. De eerste is / dat ick in de heele
Schysure niet bevinden en kan dat dit woordes-
ken / Mede-werken te segghen is / bewijzen; ofte be-
tuyghen: *Marc. 16. v. 20.* Wordt gheseyt dat Godt
mede-wrocht met de Apostelen / 't welck den Dor-
drechtschen Bijbel selve verstaet *Num. 24* van eenre dw-
delijcke werkinghe des H. Gheests in de herten der men-
schen; bekrachtigende de selve tot haere bekeeringhe. *1. Cor. 16. v. 16* seggt Paulus dat men sich soude om-
derwerpen aen een ghelijck die mede-werckt, te
weten / ghelijck den Dordrechtschen Bijbel dat oock
verstaet *Num. 51* in den selven dienst, van spreken
Et. 3. Philipp. 2. 25. Wordt Epaphroditus van Paulus
ghendeent eenen mede-wercker of mede-arbeyder, mer
melijck

melijck seght den Dordrechtchen Bybel Num. 88. In
het werck vande vercondinghe des Euangeliums Epist. 3.
Ioan. v. 8. seght den H. Joannes dat-men de leeraers
soude ontfanghen op dat wy mede-werckers mogen
worden der waerheyt / dat is / seght den seluen
Bybel Num. 20. bevoorderen de verbreydinghe der waere
leere des Euangeliums. Ten lesten Rom. v. 28. seght
den H. Apostel / dat alle de swarigheden ende verdruc-
kinghen mede-wercken tot goet met de ghene die Godt
lief hebben.

Dit sijn alle de plaetsen van de heele Schrif-
ture / daer van mede-wercken ghesproken wort / ende
nergens en is het te segghen bewijsen ofte betuy-
ghen. Wat komen dan de Calvinisten niet soodanighe
upleggighen voozt/aenghesien dat se geduerigh
roepen dat men de eene Schrifsture moet verkla-
ren dooz d'andere ? Daer en is niet eene Schrif-
ture die dooz mede-werckinghe niet anders verstaet
als eene dadelycke werckinghe sonder bewijsen ofte
betuyghen, ergo so vranneer dat den H. Jacobus seght
dat het gheloove van Abraham mede-ghevrocht heeft
met sijne wercken, hy en verstaet niet anders als ee-
ne dadelycke werckinghe van hem tot de rechtver-
dighmakinghe van Abraham, sonder te spreken van
bewijsen ofte betuyghen.

De tweede swarigheyt die ick hebbe in dese
noyt te voren ghehoorde verklaringhe van onse
Partye, is / dat den H. Jacobus seght / dat het gheloo-
ve van Abraham volmaect is gheweest uyt de wercken,
hy't welck sy wederom hoeghen desen lay / ver-
klaren ofte betoanen, soo dat den sijn soude sijn / de
wercken hebben verklaert, ende betoont dat het geloove
van Abraham volmaect ende oprecht is gheweest. Te
welck sy met eene andere Schrifsture bebestighen
die sy eben verdraeyen als de voozgaende sy hzen-
ghen voozt 't ghene Christus tot Paulum sepde / 2.
Cor. 12. v. 9. te weten : Mijne kracht wort in de swack-
heyt volbracht, dat is / segghen sy / word bewesen vol-
maect te zijn.

Maer ick en hoorze hier Paulus niet vermaenen
noch

noch van bewyfen, noch van betuyghen, noch van betoonen, noch van verclaren; sijne woorden legghen plat ende klaer/ dat de kracht Christi in de swackheyde volbracht wort, te weten/met 'er daet ende effect' welijck / als de gheloovighen dooz de daedelycke mede-werckinge van de kracht Christi hunne swackheyden met verduydgheyt verdraghen.

Sijn de Calvinisten niet wel boozien met soodanighe uyt-legginghen van de Schryfture die de Predikanten alleen uyt hun eyggen vernuft ghedicht ende verfiert hebben/ sonder 't minste woorden dies aengaende te vinden in eenighe andere Schryfuer-plaetsen.

Ten lesten seght den H. Jacobus, dat den mensch gherechtveerdicht wort uyt de wercken, ende niet alleenlyck uyt het gheloove. Dat is / seght den Dordrechtchen Bybel Num. 72. Het wort betuyght ende beweyden door de goede wercken dat den mensch gherechtveerdicht is.

Maer om al dit verfiert bewyfen, betuyghen, betoonen verclaren &c. Met eenen slag om verteet smijten; ick vraghe van onse Partye, of het gheloove niet 'er daet ons niet rechtveerdigh of salighen maecht?

Petrus Cabeljau seght uytduckelijck dat ja. Tom. 2. Van sijn Catholijck Memory boeck. Cap. 23. Wy staen toe, seyt hy / dat het gheloove ons rechtveerdigh of saligh maecht. 't selve bekenet den Geuschen Catechismus aen de 60. vraghe. Maer den H. Jacobus schrijft te ben de rechtveerdigheyt toe aen de mercken als aen het gheloove: Want hy seght: Abraham is uyt de wercken gherechtveerdicht geweest, ende / den mensch wort uyt de wercken gherechtveerdicht, ergo / ghelijck hy sprekende van het geloof niet verstaen en moet worden noch van bewyfen, betuyghen, betoonen &c. maer van eene daedelycke mede-werckinge des gheloofs tot de rechtveerdigheyt / alsoo moet hy oock verstaen worden als hy sprekent van de goede wercken.

Doch niet gheskelijcker als dat Partye dese haer

re boozgaende berklaringsghen wilt bevestigen met
 't ghene den H. Jacobus *V. 18.* Ghy hebt, seyt hy / hee
 gheloove, ende ick hebbe de wercken, toont my uw' ghe-
 loof uyt uwe wercken ende ick sal uyt mijne wercken mijn
 gheloof toonen. Stet ghe wel / segghen sy / dat den
 Apostel het gheloof uyt de goede wercken wilt be-
 toont hebben? Jae / dat sie ick wel / ende hoorde
 dat Jacobus hier seght dat de goede wercken tekenen
 zijn van een oprecht geloof / maer dat konnen
 spoock wel zijn al ist saeken dat se saemen met het
 gheloof mede wercken tot de rechtbeerdigheyt:
 Want de goede vruchten sijn tekenen van eenen
 goeden boom / daerom nochtans en laeten sy met
 den boom niet mede te wercken om den smaect
 van den mensch te vermaken: Alsoo sijn de goe-
 de wercken tekenen van een oprecht gheloof/
 maer hier uyt en volghet niet dat se niet saemen
 mede wercken met het gheloof om den mensch te
 volmaken in de rechtbeerdigheyt.

Dit sy meer als ghenoech om uyt te lachen de
 ghelapte schyftueren van Partye: Want ten ber-
 dient gheene wederlegginghe 't ghene uleuw-
 ghekomen menschen sonder eenighe auctoriteyt
 uyt hun eyghen vernuft hebben versiert: Laet
 ons dan onse booz ghestelde materie verbolghen/
 ende boozberg betoonen dat de goede wercken een
 rechtbeerdigh mensch noch meer konnen rechts-
 beerdigh maken.

Booz eerst seght den H. Apostel Paulus *Rom. 6. V.*
 19. Ghelijck ghy-heden uwe lidmaten ghebruyckt hebt
 om te dienen aen onkuysheyt en boosheyt tot boosheyt,
 alsoo ghebruyckt nu uwe lidmaten om te dienen aen de
 rechtveerdigheyt tot heylighmakinghe. Hier sprecke
 den H. Apostel tot de ghene die alreede geloobigh
 ende rechtbeerdigh waren / soo en verweckt hy
 hem dan tot niet anders als om dese rechtbeerdig-
 heyt noch meerder te maken: Want / seyt hy / ghe-
 lijck ghy in uw' boozgaende leven / als ghy noch
 hepdenen waert / d'ene boosheyt deed' op de an-
 dere ende daeghelijcx booset en booset wiert / al-
 soo

soo moet ghy nu Chyssenen zynde daghelijck heyligher en heyligher worden.

Ten tweeden seght den selven H. Apostel. 1. ad Cor. 7. V. 1. Hebbende dan, alderlieffte, dese belofcen, laet ons suyveren van alle vleckes des vleeschs ende des gheests, volmakende de heyligh-makinge in de vrees des Heeren.

Hier leert den Apostel dat wy dooz de supberheyt van siel ende van lichaem ons in heyligher ende rechtveerdigher kunnen volmaken/ ofte daghelijck de selve vermeerderen.

Ten derden seght den H. Apostel 2. Cor. 9. v. 10. Hy sal het saet vermenighvuldighen, ende vermeerderen de vruchten ofte struycken van uwe rechtveerdigher.

Hier leert den Apostel dat dooz de aelmoessen de goederen verminderd / maer de rechtveerdigher vermeerbert wort.

Ten vierden / seght den den H. Joannes Apoc. 22. v. 11. Die vuyl is dat hy noch vuylde worde, en die rechtveerdigh is dat hy rechtveerdigher worde, en die heyligh is, dat hy heyligher worde. Hier beken den Dordrechtischen Bybel Num. 29. dat het woort *heyligh worden*, gheset wort teghen het woort *vuyl worden*. Maer niemant wort vuylde dan hy te voer was als dooz quade wercken en utentwe sonden / ergo dit gheset sijn de tegen het ander / soo seght Joannes dat men dooz goede wercken kan heyligher ende rechtveerdigher worden.

IV. CAPITTEL.

Wordt bewesen dat het gheloove alleen niet genoegsaem en is om den mensch rechtveerdigh te maken.

Niemant en twiffelt of het gheloote is noodt saekelijck om gherechtveerdigh te worden / want dit leert opentlijck den H. Paulus. Hebr. 11. v. 6. Sonder 't gheloove, seyt hy / is 't onmogelijck Gode te behagen.

behaghen, want die tot Godt komt moet ghelooven &c. Dat is klaer ende en heeft gheene andere bewij-
sen van doen: Maer de questie is of den mensch
kan gherechtbeerdicht worden dooz het gheloove
alleen sonder de wercken. De Calvinisten segghen
dat ja/ de Catholijcken segghen dat neen/ende be-
vestigghen hare leerlinghe met klare ende ontwed-
legghelijcke Schyfturen.

1. Ghelijck den H. Apostel Paulus seght dat het on-
moghelyck is Godt te behaghen sonder gheloof, alsoo
seght den Ecclesiasticus 1. v. 28. dat niemant kan gerecht-
veerdicht worden sonder de vreesse des Heeren.

2. Ghelijck het gheloove het beginsel is van de
rechtveerdigheyt/ alsoo seght den H. David *Psal. 111.*
v. 10. dat de vreesse des Heeren het beginsel der wijshede
is, waer op den Dordrechtschen Bybel *Num. 24.* seght:
Die de rechte wijshede begheert te verkryghen, die moet
voor eerst ende voor al Godt vreesen, maer die rechte
wijshede van de welke David hier spreekt en is niet
anders als een gerechtigh leven/ghelijck David sel-
be ende den Dordrechtschen Bybel *Num. 25.* verklaert/
soo seght den H. David dat de vreesse des Heeren
het beginsel is haude rechtveerdigheyt.

3. Ghelijck den H. Paulus seght *Galat. 3. v. 11.* dat
den rechtveerdighen leeft uyt het gheloove, alsoo seght
den Wjssen man *Prov. 14. v. 27.* dat de vreesse des Hee-
ren de fonteyne des levens is, ja ghelijck den Dordrecht-
schen Bybel dit verstaet *Num. 71.* Het leven vloeyt uyt
de vreesse des Heeren.

4. Ghelijck het geloove supbert van sonden/soo
als men kan lesen *Ahor. 13. Rom. 3. Galat. 3.* alsoo
van ghelijcken de vreesse des Heeren/ want den Ec-
clesiasticus seght *Cap. 1. v. 28.* De vreesse des Heeren
iaecht de sonde uyt.

Al het selve by-konst seght de Schyfture van de
Hope: 1. *Prov. 28. 25.* Die in den Heere hoopt sal ghene-
sen worden, te weten/seght den Dordrechtschen Bybel.
Num. 66. naer siel ende lichaem 2. *Psalms. 37. v. 5. 6.* Hoopt
in den Heere, ende hy sal uwe rechtveerdigheyt doe voort-
komen ghelijck een licht. 3. *Rom. 8. v. 24.* Wy sijn in de

hope saligh gheworden. 4. *Matth. 9. v. 2.* Hoopt, sonde, uwe sonden worden u vergeven.

De uytwerkingen die de Schryfture oock toeschrijft aen de Liefde tot Godt, zyn van ghelijcken sacht / ofte noch meerder. 1. Seght den H. Paulus in 't gemeen *Galat. 5. 6.* In Christo Jesu en heeft de besnydenisse, noch voorhuylt eenighe kracht, maer het geloove werckende door de Liefde. Hier komt wederom den Dordrechtischen Bybel *Num. 26.* ende verstaet dit alleen vande betooninghe der liefde, als of-se met het gheloove niet mede en wyzocht / maer behalven dat Paulus hier niet een tittelken en heeft van betooninghe, soo ist dat andere Schryftuer-plaetsen hier te ghen sryden: Want den H. Joannes *Epist. 1. cap. 3. v. 14.* wy weten dat wy overgegaen zijn uyt de doot in het leven, om dat wy de broeders beminnen: Hier seggt wederom den Dordrechtischen Bybel *Num. 35.* dat de liefde de verdienende oorsake niet en is van het leven, maer een teeken door het welcke wy van 't leven verleeckt worden: Maer dit is wederom eene ghelapte schryfture / alsoo den H. Joannes hier niet en vermaent van eenigh teeken, maer de oorsake waerom dat wy vande doot overgegaen zijn tot het leven / te weten / de Liefde; want hy voeght'er dareljck by: Die de liefde niet en heeft, blijft in de doot geljck hy van hier uytduckelijck de oorsake greeft waerom dat ymant blijft in de doot / te weten / gebreck vande Liefde, alsoo seght hy dat de Liefde self oorsake is van het leven / inder voeghen dat hy hier niet anders en seght / als / ghelijck den menschen doot blijft sonder de Liefde, alsoo leeft hy oock doot de Liefde, sonder dat hy eens ghewach maect of van teeken, of van betooninghe. Den Dordrechtischen Bybel dit wel merckende / en heeft op die woorden Joannis: Die niet en bemint, ofte geen liefde en heeft / blijft inde doot, gheene verklaringhe ghestelt om dat hy den dagh hier doot niet en sagh.

Och / wat willen wy klaerder hebben als 't gene Christus selbe *Luc. 7. v. 47.* seght tot de Joden vande sonderse / die sijne voeten kuste ende de selve wasschte

waschte met haere tranen &c. Haer worden vele son-
den vergeven, om dat se veel bemindt heeft, maer dien
wort weynigh vergeven die weynigh bemint.

Hier en is gheen uptblucht booz de Calvinisten,
om te loochenen dat de liefde oorzake is vā de ver-
ghiffnisse der sonden / ten zy dat se niet gabberen
en sorte verklaringhen / ghelijck sy te bozen ghe-
daen hebben / dit wederom af-slaen. Laet ons
hooren wat den Dordrechtschen Bybel hier op seght.

Booz eerst. De Calvinisten hebben den text self
hier verdraeyt ofte verbalscht; want daer in den
Oryginelen Griecxchen text; staet *ἀφιωνται* hare sou-
den worden vergeven, daer hebben se ghestelt / zijn
haer vergeven, als of de sonden te bozen vergeven
waren eer de sonderisse beminde. Welck strydt
teghen het Grieccksch woordekken *ἀφιωνται*, alsoo dit
betrekkent den teghenwoordighen tijdt, ende niet den
voorgaenden.

Ten tweeden / segghen sy dat de groote liefde van
de sonderisse gheene oorsaeck en was van de verghevinghe
haerder sonden, maer dat de selve een vrucht, bewijs, ende
teecken was dat haer vele sonden vergeven waren. Siet
den Dordrechtschen Bybel. Num. 46.

Maer dit strydt regel recht teghen den opzech-
ten text. 1. Om dat desen updruckelijck seght niet
dat de sonden alreede vergeven waren, ghelijck wy
upt het Grieccksch nu betoont hebben / maer inder
daer ende teghenwoordelijck vergeven wierden. 2.
Om dat hy niet eens en vermaent noch van vrucht,
noch van bewijs, noch van teecken. 3. Om dat den
text met klare woorzen seght dat haer de sonden
vergeven wierden om dat se veel bemindt hadde/
ofte / Want sy veel bemindt hadde: dese twee woor-
dekens Want, ofte om dat beteckenen in 't Duytsch,
Grieccksch, ende Latyn, de oorzake van het dat gedaen
wordt / ghelijck men met duplent exempelē sou-
konken bewijzen / ergo den text seght dat de liefde
van dese sonderisse de oorzake is ghetwerst vande
vergevinghe haerder sonden. Doch soo de liefde
dit niet verdienen en kan ten zy ghegront zijnde

op het waere gheloof/ soo seght Christus, dat oock het gheloove de sonderse betwaert heeft/ inder boeghen dat beyde ende gheloof ende liefde als samenwerckende oorzaken bande vergiffnisse gheweest zijn. Daerom spreekt den Dordrechtchen Bybel al te stout ende vermetelijck als hy voorders seght/ dat de vergevinghe der sonden wort gheset de oorfake der liefde, ende niet de liefde de oorfake van de vergevinghe der sonden: **Reghel-recht teghen de klare woorden van Christus.**

Wt al het doozgaende maect tek nu mijn beslupt/ om te toonen dat het gheloove alleen den mensch niet rechtvaardigh en maect.

Al het ghene dat de Schrifture toeschrijft an het gheloof/ schrijft se oock toe aen de vreesse des Heeren. aen de Hope, ende Liefde. Sy seght dat den mensch niet en kan gherechtvaardicht worden sonder de vreesse: Dat dese is het beginsel der wijsheyt ofte van een gherechtigh leven: Dat se is de fonteyne des levens: Dat se de sonden uyt-jacght. Sy seght bande Hope, dat se den mensch gheneest oock na de siele; dat Godt om haer de rechtvaardigheyt doet voort-komen: Dat wy in haer saligh worden: Dat de ghene die hoopt vergiffnisse van sonden verkrijght. Sy seght van de Liefde, dat se oorfake is dat wy overgegacen sijn van de doot in het leven: Dat de ghene die se niet en heeft, blijft in de doot. Dat se oorfake is gewest van de vergevinghe der sonden in die vermaerde sonderse: ende nergens en seght de Schrifture dat dese deughden niet anders als teekenen, bewijzen, beooringhen, ofte verklaringen zijn van de rechtvaardighmakinghe/ ofte gheloof/ ghelijck de Calvinisten vassen/ volghet dan dat dese deughden mede-werken/ als oorzaken/ tot de rechtvaardighmakinghe des menschs: vervolghens dat het gheloove alleen den mensch niet en rechtvaardicht.

Doch/ wat willen wy klaerder als 't ghene den H. Jacobus Apostel ons leert in sijnen Brief Cap. 2. v. 24. daer hy spreekt soo klaer als 't moghelijck is/ segghende: Den mensch wort gherechtvaardicht uyt de

were-

wercken, ende niet alleenlijck uyt het gheloove. **H**y en seght niet: Den mensch betoont, bewijst, ofte betuyght uyt de wercken dat hy te bozen gherechtebeerdicht is / maer hy seght dat hy uyt de wercken selve gherechtveerdicht wort. **O**versulcx Partye soude hier noot sakelijck moeten swichten ende haer obergheben / ten waer saken dat se Godt niet en hadde obrghegheben tot eenen verkeerden sin om de klare Schriften dupster te maken / ende de oprechte te verbalschen / soo als wy boven ghesien hebben.

V. CAPITTEL.

Opworinghen van Partye teghen het voorgaende, ende antwoorde op de selve.

Wij sullen beginnen van hunnen eersten leeraer Calvyn. **D**esen in *Antidoto Concilij Trident.* ad Can. 11, Sess. 6. spreekt aldus: Het gheloove alleen maect rechtveerdigh, maer het gheloove dat rechtveerdigh maect en is niet alleen. **D**oorzets: Als wy seggen dat het gheloove alleen rechtveerdigh maect, wy en verstaen dat niet van een gheloof sonder liefde, maer wy segghen dat het gheloof alleen oorsake is van de rechtveerdigh-makinghe.

Antwoorde: **D**at is te segghen / ick begheere dat soo te hebben / of de Schrifture dupsentmaect contrarte leert ofte niet: **W**ant ghelijck wy nu alrede wijs-looptigh betwefen hebben / de Schrifture schrijft aen de Vreesse, Hope, ende Liefde de selve uytwerkinghen toe / die se toe-schrijft aen het gheloove; maer het gheloove is oorsake van die uytwerkinghen / namelijk vande rechtbeerdigh-makinghe / ergo oock de Vreesse, Hope, ende Liefde.

Waerom seght den H. Augustinus seer wel in *Enchiridion* Cap. 8. Het gheloove sonder de liefde en kan niet baten: **W**elck netkens past op 't ghene den H. Paulus seght 1. Cor. 13. v. 2. 3. Al hadde ick alle gheloof,

soo dat ick oock berghen versetten kost, indien ick de liefde niet en hebbe, ick en ben niet met allen; al deylde ick alle mijne goederen tot spys der armen, ende mijn lichaem overgave om te branden, indien ick de liefde niet en hebbe, ten kan my niet baten. Ende den **H. Apostel** Jacobus. *Cap. 2. v. 14.* Wat sal het baeten mijne broeders, indien yemant segghe dat hy 't gheloove heeft, ende de Wercken niet en heeft dat gheloove en sal hem niet konnen saligh maken.

Jae / seght Calvyn, het gheloof en kan niet bestaan sonder de liefde / ende sonder de wercken / maer daer npt en volghet nochtans niet dat de Liefde ofte de wercken oorzake zijn van de rechtveerdighmakinghe.

Antwoorde : Ick bekenne't dat het niet en volghet vooz de ghene die de Schrifture verloochen, verdracyen, ofte vervalschen: Maer die den echtighen text aen-nemen / sonder lappen / by-voegsels / ofte hartnechtheyt / die moeten / ghelijck wy ghetooont hebben / bekenne dat de Schrifture de verghevinghe der sonden, de ghenefinghe der siele, de saligheyt, de rechtveerdigheyt &c. soo wel toeschryft aen de Vreesse, Hope, ende Liefde, ende andere goede wercken / als aen het Gheloof, soo volghet het dan wel dat dese deughden ende andere goede wercken soo wel oorzaken zijn van de verghevinge der sonden, ghenefinghe der siele &c. als het Gheloof.

Hunne derde opwozpinghe nemen sy namelijck npt de Schrifture. *Ioan. 3.* Alle de ghene die in hem geloof en gaet niet verloren, maer heeft het eenwigh leven. **Siet** / segghen sy / hier wort het eenwigh leven toegheschreven aen het gheloof alleen / soo wort wy dan dooz het gheloof alleen gerechtveerdicht.

Antwoorde : Wy soo verre dit ghevolgh goet waer / soo souden de Calvinisten oock moeten leeren dat wy gherechtveerdicht worden alleen dooz het nutten van het bleesich ende bloedi Christi, want ghelijck'er gheseyt wordt dat hy niet verloren en gaet / maer het eenwigh leven heeft die gheloof / alsoo wort'er eben gheseyt / dat hy niet sterben en sal

sal maer inder eeuwigheyt leben die het vleesch Christi eet / ende sijn bloedt drinckt.

2. Het eeuwig leben wordt van Christo beloofst aen alle de gene die om sijnen t'wille/vader/moeder/ende alles wat sy besitten/sullen verlaten/ de Calvinisten nochtans en sullen niet toe stemmen dat men dooz soo een werck alleen gherechtveerdicht wordt: of dan de Scyzifure dupsentmael seght dat de gheue die gheloofst / het eeuwig leben sal hebben / hier uyt en volght niet dat men gherechtveerdicht wordt dooz het gheloof alleen.

De vierde opwozpinghe trecken sy uyt bescheyden plaetsen van den H. Paulus naemlijck *Rom. 3. 28.* Wy meynen dat den mensch gherechtveerdicht wordt door het geloof sonder de wercken der *Wet. Galat. 2. 16.* Wel wetende dat den mensch niet gherechtveerdicht en wort uyt de wercken der *Wet* ten sy door het gheloof in Jesum Christum, ende wy gelooven in Jesum Christum, op dat wy gherechtveerdicht worden uyt het gheloove Christi, ende niet uyt de wercken der *Wet.*

Antwoorde: Dese ende soodantighe plaetsen meer/en konnen niet baten om te toonen dat den mensch/alleen dooz het gheloof/wordt gherechtveerdicht ende niet uyt de wercken die de gheloobighe doen: Want Paulus en spreekt hier niet van de goede wercken der Christenen/maer alleen van de Joden,maer naemlijck van de besnijdenisse/dooz de welke noch wy/noch sy/konnen gherechtveerdicht worden dooz Godt. Merckt wel dat Paulus niet enckelijck en seght dat wy uyt de wercken niet gherechtveerdicht en worden/maer uyt de wercken der *Wet*, te weten / de *Wet* van't oude Testament, ofte dooz de besnijdenisse / daerom seght den selven H. Apostel *Rom. 4. 10.* De rechtveerdigheyt en is Abrahams niet toegherekent gheweest in de besnijdenisse. Dooz derg dat Paulus hier niet en spreekt van de goede wercken der gheloobighe Christenen / maer alleen van de Joden, blijckt uyt hem selve *Galat. 3. 10.* ende uyt den Dordrechtchen Bijbel *Num. 33.* Den Apostel seght: De ghene die onder de wercken der *Wet* sijn,

sijn, sijn onder den vloeck: Welcke sijn nu dese wercken der Wet? den Dordrechtschen Bijbel self verstaet hier dooz de onderhoudinghe vande wet Moysis. Siet hier benintde Calvinisten, of het niet waerachtigh en is 't ghene ick gheseyt hebbe / te weten / wannere Paulus seght dat wy niet gerechtbeerdicht en worden dooz de wercken der wet, dat hy hier dooz verstaet de onderhoudinghe vande wet Moysis ofte der Joden, want utwen eyghen Bybel bekent het: Hoe komt ghy dan teghen ons roepen als of den Apostel seyde / dat de Chyffenen dooz de goede wercken die sy doen in de wet Christi niet gherechtbeerdicht en worden / daer hy / volghens de bekentnisse van utwen eyghen Bybel, alleenlyck spreekt van de wercken der Joden, ofte het onderhouden hāde wet Moysis namelijck dooz de Besnijdenisse / de welke / ghelijck oock den selven h. Apostel seght / 1. Cor. 7. 19. niet met allen en is, dat is / seght den Dordrechtschen Bijbel Num. 35. van gheender kracht tot de Godt-saligheyt, te weten, in het nieuw testament daer de Besnijdenisse gheen Sacrament meer en is.

Wat is 'er dan dat kracht heeft in het nieuw testament? dat boeght 'er den Apostel datelijck by / te weten / de onderhoudinghe der gheboden Gods die op het gheloove Christi gefoudeert wort / ende niet op de Besnijdenisse; daerom stelt den Apostel dese dinghen de wercken / het gheloove in Christum, ende de Besnijdenisse, de onderhoudinghe der geboden Gods in het gheloof, ende de onderhoudinghe vande wet Moysis in de Besnijdenisse, teghen malkanderen / seggende dat wy dooz de eerste gerechtbeerdicht worden / ende niet dooz de tweede.

Wyt dit altremael blijckt dat den mensch niet gherechtbeerdicht en wort uyt het gheloove alleen, maer oock uyt de goede wercken die in 't gheloove Christi ghedaen worden.

VI. CAPITTE L.

Wort bewesen uyt de Schrifture dat soodanighe goede wercken verdienstigh voor Godt sijn.

Dit bewijst eerst van de goede wercken in het ghemeen: 1. **E**t is seker dat de Schrifture op menighe plaetsen enen loon/ ofte kroone toeschijft ofte belooft aen de goede wercken: alsoo seght den H. Paulus 1. Cor. 3. 8. Een yghelijck sal sijnen loon ontfanghen naer sijnen arbeyt. *Matth. 5. 12.* seght Christus tot sijne Apostelen: Sijt verblijdt, want v.l. loon is overvloedigh in den Hemel. *Item. Matth. 20. 8.* Roept de werck-lieden ende gheeft aen hun haeren loon. *Item. Apoc. 11. 18.* Den tijdt der dooden is ghekomen om gheoordeelt te worden ende om den loon te gheven aen uwe dienst-knechten, Propheten en Heylighen. *Item. Apoc. 22. 12.* seght Christus: Siet ick kome haestelijck ende mijnen loon is met my, om aen een yghelijken te gheven ghelijck sijn werck sal sijn.

Bemerckt hier 1. **D**at desen loon is de eeuwighe gloze. 2. **D**at dit woordken loon, eyghentlijck moet ghenomen worden ghelijck het luyd/ want daer en is gheene reden om dat anders te versten. 3. **D**at desen loon sal ghegheben worden minder of meerder naer dat een peders werck wesen sal/ want soo seght Paulus: **E**lck sal sijnen loon ontfangen naer sijn arbeyt, ende den H. Ioannes seght. **N**en een yghelijck sal ghegheben worden/ ghelijck sijn werck sal sijn.

Hier uyt volghet dat de goede wercken der Christenen verdienstigh sijn van de eeuwighe gloze: Want de wyle de Schrifture in dit stuck de gelijckenisse van arbeiders ofte werck-lieden gebuyet die gheenen loon en ontfanghen ten 3° dat-se den selven dooz hunne wercken verdienen / alsoo en kan de eeuwighe gloze goenen loon wesen/ noch
so

soo ghenoemt worden in de schryfture / ten zy dat wy die gloze dooz onse goede wercken verdeen.

Hier teghen komt Calvijn met sijne gewoontlike ende spottelike verklaringhe / segghende dat dit woordken loon, onepghentlijck moct ghenomen worden: Want / seyt hy / het eeuwigh leben wozt in de schryfture een erfdeel ghenoeit / soo en kan het dan eyghentlijck gheenen loon sijn / alsoo het niet recht de kinderen toekomt om dat-se kinderen sijn / ende niet om dat-se dit dooz hunnen arbeit verdient hebben.

Ich antwoorde. 1. Het eeuwigh leben wozt in de schryfture / ofte niet / ofte ten winsten soo dichtwils eenen loon, als een erfdeel ghenoeit: hoe sal my nu Calvijn konnen betoonen dat het onepghentlijck eenen loon is / ende eyghentlijck een erfdeel / ende niet liebet contrarie / eyghentlijck eenen loon / ende onepghentlijck een erfdeel: ofte waarom niet beyde eyghentlijck eenen loon booz soo veel als het beloost is aen de ghene die sullen arbeiden / ende een erfdeel booz soo veel als het aen de kinderen alleen wozt ghegheben?

De Calvinisten sullen my seggen: Indien de kinderen recht hebben op 't eeuwigh leben als wesende hun erfdeel / wat is het van noode daer booz te wercken?

Ich antwoorde: om dat Godt ende Christus dit soo begheert hebben dat sijne kinderen die tot 't ghebruyck van de reden ghekomen sijn met hunnen eyghen arbeit het eeuwigh leben sonde verkrighen / op dat het hun sonde toekomen / ende dooz recht van erfdeel, ende dooz recht van loon. Dit en is niet wonder: Want aen Christo self quam de gloze sijns lichaems / ende de verheffinge sijns naems toe / om dat hy den Sonne Godts was / ende nochtans hy heeft moeten lijden seght de schryfture / om in sijne gloze te gaen die hem toequam van recht ende nature weghe / sae / Godt heeft hem verheben / ende eenen naem ghegheben boven alle

alle naemen / om dat hy sich berootmoedigh
hadde / ende ghehoorzaem was gheweest tot de
doodr.

Nu betwijfe ick noch hoorder dat de goede
wercken verdsenen. Ghelijck aen de goede wer-
cken het eeuwigh leven beloofte wort als eenen
loon, soo wort het oock beloofte als eene kroone.
Alsoo seght den H. Iacobus *Cap. 1. 12.* Saligh is den man
die bekoringhe lijdt, want als hy beproeft sal gheweest
sijn, hy sal de kroone des levens ontfanghen. *Item. 1.*
Petri 5. 4. Als den Prince van de herders verschenen sal sijn,
ghy sult ontfanghen de onverderflijke kroone der glorie.
Item. Apoc. 2. 10. Sijt ghetrouw tot'er doot, ende ick
sal u gheuen de kroone des levens. *Item. 2 Timoth. 4 8.*
seght den H. Paulus: Ick hebbe eenen goeden strijdt ge-
streden, ick hebbe mijnen loop volbrocht, het gheloove
behouden, voor de reste wort voor my bewaert de kroone
der gherechtigheyt &c. Om nu te toonen dat wy dese
se kroone dooz onsen arbeit ende wercken verdsen-
nen / stelt den H. Apostel ons hoort *1. Cor. 9. 25.* de
ghelijkenisse van de ghene die in de strijdbane/
ofte loop-bane plachten te loopen: Weet ghy niet,
segt hy / dat de ghene die in de strijtbane loopen, allegaer
loopen, ende nochtans eenen den prijs ontfanght? loopt
dat ghe moocht aenvatten: Die in de strijtbane liepen
deden dit om eene verderflijke kroone t'ontfanghen, wy
om eene onverderflijke. Hoe bestaet dese ghelijkenis-
se vande Apostel indien wy dooz onsen arbeit ende
de wercken de kroone van 't eeuwigh leven niet
en verdsenen: is het niet seker dat de ghene die in
de strijdbane liepen dooz haren arbeit eene ver-
ganckelike kroone erghens van olijf-sacken ofte
eyken-blaeders oprechtelijck verdsenen: alsoo/
seght den H. Paulus moeten wy oock loopen/waer-
om om eene onberganckelike kroon te verdsenen:
Want ist sacken dat hy ghelijkenisse maect tus-
schen het loopen, waerom oock niet tusschen het
verdsenen?

Indien de Calvinisten wy segghen dat'er gheene
propozite en is tusschen de goede wercken die wy
doen/

doen/ ende den loon des eeuwighen lebens; want Paulus seght/ dat het lijden van desen tijt niet weerdigh is der toekomende glorie. By exempel / die houder kroonen booz een paer schoenen sou gheben / die en soude gheenen verdienden loon zyn/maer eene milde ghifte.

Ich antwoorde. 1. Daer en is oock gheene proportie tusschen de sonde en 't eeuwigh byer/ niet te min dooz eene doodelijcke sonde alleen verdient men eene eeuwighen straffe / waerom en verdient men dooz de goede wercken niet eben de eeuwighen byer; te segghen alle onse goede wercken sijn onvolmaect ende besotelt / dat is soo veel gheseyt als het goet is quaet/ ende de deught is sonde/ twee dinghen reghel-recht strijpende tegghen malkanderen.

Ich antwoorde. 2. Dat Paulus 2. Cor. 4. 17. wydruckelijck seght / dat het ghene hier in dit tegenwoordigh leven eene korte ende lichte verdruckinghe is, in ons nochtans werckt ofte voort-brenghet een eeuwigh gewicht van glorie. Wat proportie is 'er tusschen eene korte ban eenen ooghenblick/ ende lichte verdruckinghe/ ende tusschen een eeuwigh ghewicht van glorie/ hoe kan dan soo eene verdruckinghe eene eeuwighen glozte voort-brenghen?

Niet uyt verdienste, antwoort den Dordrechtischen Bijbel Num. 34. maer uyt enckele ghenade.

Kan men dwaer antwoorde versieren? de questie is hier/ of dit gheschiet uyt verdienste/ ofte uyt ghenade / ende den Bijbel antwoort niet uyt verdienste maer uyt ghenade: dat is de questie: wy segghen dat het uyt verdienste / niet uyt enckele ghenade gheschiet/ten sy booz soo veel als dat niemant sonder de gratie ofte ghenade Gods kan verdienen. Der-halven aenghesien dat den Bijbel selve bekent dat onse verdruckinghe/ oock van een ooghenblick/ soo Paulus die noemt/ eene eeuwighen glozte kan voortbrenghen, hoe en is die verdruckinghe gheene oor/ake mede-werckende met de gratie/ van het ontfanghen der eeuwighen glozte/

rie/ want al wat prijs voort brengt, 't zy zedelijck
ofte andersing / is oorzake van 't ghene het boozt-
henght / maer de verdrukkinghe brengt in ons
boozt de eeuwige glozie / soo is sy dan samen met
de gratte oorzake van het ontfanghen der eeuw-
gher glozie / sy en kan gheene andere als verdie-
nende oorzake zyn / dat is / dat Godt ons de eeu-
wighe glozie geeft upt opsichte van de verdruk-
kinghe / ende om de verdrukkinghe / ergo de verdruk-
kinghe verdient de eeuwige glozie.

Ik antwoorde. 3. Wat proportie was'er tus-
schen den arbeyt van de ghene die maer eene ure
ghewerckt hadden / ghelijck *Matth. 20.* herhaelt
wordt / en tusschen de ghene die eenen heelen dagh
hadden ghewerckt ? sy ontfinghen nochtans alle
ghelijckelijck / ende alhoewel den prijs bande ghe-
ne die maer eene ure ghewerckt hadden ongelijc-
kelijck meerder was als den arbeyt die se gedaen
hadden / ghelijck-men kan sien upt de andere die
langher ghewerckt hadden / daerom nochtans en
siet dit gheenen verdienenden loon te zyn / ghelijck
klaerlijck blijkt upt de Schrifture; reden is / ont
dat den Vader des huysghesins met allegaer op
den selven prijs was ober-een-ghekonien / ende
't was in sijne belieste eenen minderen arbeyt te
loonen met meerderen prijs; alsoo heeft Godt / die
door desen Vader des huysghesins bereckent
wordt / het eeuwigh leven als loon oock aen de
in nste goede wercken beloofst; schoon dan daer
tusschen beyde gheene proportie en is soo veel als
de saken selve aen-gaet / daer is nochtans pro-
portie om dat Godt dit soo ghestelt ende beloofst
heeft.

Laet ons noch al voozbergh upt andere Schrift-
uer-plaersen bewijzen dat onse goede wercken
verdienstigh zyn: *Matth. 16. 27.* wordt gheseyt:
Den sone des menschs sal komen in de heerlijckheydt sijns
Vaders, alsdan sal hy een yghelijken vergelden naer sijne
wercken. Item *Matth. 6. 4. 6.* Doet uwe aelmoesse in
het verborghen, ende uwen Vader die in 't verborghen siet
die

die sal 't u in 't openbaer vergelden, bidt uwen Vader in 't verborghen, ende hy sal u in 't openbaer vergelden: *Luce 14. 13.* Als ghy eene maeltijt hout, soo nootdr de arme, het sal u vergolden worden in de verrijenisse vande rechtveerdighe.

Wat my nu eens eenen Calvinist segghe of eene ghifte upt enckele misthept ofste ghenade / sonder eenighen bozigen dienst / kan vergeldinghe genoemt worden: wie heeft opt yemant soo hooren spreken aen eenen armen mensch / die hy eene aelmoesse gheeft u 't loutere misthept: Ick ghebe u dese aelmoesse tot vergeldinghe: wat is dan vergeldinghe? 't en is anders niet als yet gheben boozden dienst die een ander booz ons ghedaen heeft / soo dat 'er gheene vergeldinghe wesen en kan daer gheene verdiensten en zijn; maer de Schryftuere seght openlijck dat onse werken / namelijk oock de aelmoessen / ende ghebeden / van Godt sullen vergolden worden / ergo onse werken / namelijk oock de aelmoessen ende ghebeden zijn verdienstigh.

De Calvinisten en konnen hier niet segghen dat-se wel verdienstigh zijn van eenigh tijdelijck goet / maer niet van het eeuwiggh: Want Christus seght dat-se sullen vergolden worden in het leste oordeel / ofte in de verrijenisse / dan sal al het tijdelijck goet upt zijn / ergo soo sullen-se aldan vergolden worden alleen met het eeuwiggh.

Dit betwijse ick noch meer upt andere werken in her besonder. *Matth. 25.* staet dat Christus aen de rechtveerdighe in 't oordeel sal segghen: Komt, besit het Rijk, want ghy hebt my te eten ende te drincken ghegheven, ghy hebt my ghekleet, ghy hebt my in den kercker besocht &c. Hoe kost Christus met klaerbert woorzen segghen dat dese boozsepepe werken van bermertigheyt de waere oorzake sijn waerom dat hy aen de rechtveerdighe in 't oordeel den loon van 't eeuwiggh leven sal gheben: sijn die werken oorzake daer van / sy en konnen geene andere wesen als eene verdienende oorzake.

Hier teghen beginnen de Calvinisten noch eens te gupchelen: Want hunnen Dordrechtischen Bybel seght Num. 32. Dese wercken van bermertigheyt worden hier voortgebracht niet als verdienende oorsaken der saligheyt, maer als openbare ghetuyghenissen ende teekenen haerders gheloof, die om de verdiensten Christi uyt gheade sullen beloont worden.

Hebbe ick gheene reden om te segghen dat dit puer gupchelen is? Want waer wordt hier mentie ghemaect van het gheloof? nergens. Waer van teekenen of ghetuyghenissen des gheloofs? nergens. Wat komen sy ons dan eene schrifture doozstellen die se uyt hun eyghen vernuft met dyp by een ghenaepte stucken ghelapt hebben? waer toe ghelapt? waer toe verduystert dat de Schyzfruer niet en seght? waer toe verduystert dat klaerder is als het sichte vanden middagh: neemt de Schyzfrure ghelijck-se leght / en daer mede ghedaen.

Ja / segghen sy / de eerste oorzake van de saligheyt wordt hier gestelt den zegghen van den hemel-schen Vader.

Wie twijffelt daer aen? hebt ghy dan noyt ghelesen 2. Cor. 3. 5. dat wy van ons selven niet bequaem en sijn yets te dencken als uyt ons selven, maer dat onse bequamigheyt uyt Godt is? niemant en heeft opt gheleent dat de eerste oorzake van onse saligheyt de gracie Godts is / sonder die en sijn wy niet te quaem yets te doen of te dencken nut tot de saligheyt: Maer hier uyt en volght niet dat de mede-werkende of te tweede oorzake van onse saligheyt de goede wercken niet en sijn / contrarie blycht uyt al het boozgaende.

Ich slupte dit schyzt met eene opwozpinghe / die de onghelerde Calvinisten gheduerigh in den mont hebben / te weten / Luc. 17. 10. Als ghy al sult ghedaen hebben wat u bevolen is, seght wy sijn onnutte knechten. Dit is soo slecht een bescheet dat het niet en verdient beantwoort te worden.

Want booz eerst. Christus en seght niet dat wy ander daer onnutte dienst-knechten sijn als wy al-

les ghedaen hebben dat ons beboelen is / maer hy wilst alleen dat wy ons souden berootmoedighen / ende segghen dat wy onnutte knechten sijn: 't is wat anders inder daet sulcx te sijn ende wat anders upt ootmoedighen ofte vernederinghe des ghemoets te segghen dat wy sulcx sijn: Alsoo seide de Alderh. Maghet dat sy de dienst-maeght des Heeren was / daer sy nochtans sijne moeder was.

2. Wy sijn oock inder daet / te weten respectue-lyck / onnutte knechten naer dat wy alles gedaen hebben dat ons beboelen is / want ten opsichte van onse eyghen krachten en konnen wy niet een sijn upt-rechten dat nut sy ter salghenheit: Maer ten opsichte van de gracie Godts die ons versterckt ende bequaem maect om wercken te doen die nut sijn ter salghenheit / konnen wy alles, ghelijck ons den H. Paulus leert *Philip. 4. 13.* segghende: Ick kan ofte vermagh alle dinghen door Christum die my versterckt. De onnuttgheyt van die wy hebben is van twegghen onse natuerlycke krachten / de nuttgheyt komt ons van wegen de Godlycke gracie die ons versterckt ende onse goede wercken bequaem maect om te verdien.

3. Niet teghensstaende dat Christus wilst dat wy ons selven onnutte knechten souden noemen / soo ist nochtans dat hy *Matth. 23. 21.* de ghene die de talenten / namelijk de gracie van Godt hun ghegeben / wel besteeet hebben / seght te wesen goede ende ghetrouwe dienst knechten, ende geest-se het eentwigh leven om dat sy getrouw sijn ghetweest oock over een wepnigh.

Ja dat meer is soo verre ist van daer dat Christus soodanighe die alles wat hun belast is / sullen ghedaen hebben / seght onnutte dienst-knechten te wesen / dat hy se ter contrarie *Ioan. 15. 14. 15.* te goet kent om selvs knechten te heeten: Ick en sal u sepe hy / nu gheene dienst-knechten noemen, maer vrienden, want ghy sijt mijne vrienden indien ghy doet dat ick u bevele.

Sullen de Calvinisten hier noch de ooghen niet openen / ende sien wat booz berdzaeyde schyftures plaetsen dat men hun in de handt steect als men

37
hun wijs-maect / dat Christus soodanighe / die
les sullen ghedaen hebben dat hun belast is / seggt
onnutte dienst-knechten te wesen / daer hy ter contra-
rie seggt dat se gorde ende ghetrouwe dienst-knechten,
sae gheene dienst-knechten meer en sijn / maer sijn
ne vrienden ? Hy en wilt dan anders niet als dat
wy dan ons selben sullen spreken ende gheboeken
als of wy onnutte dienst-knechten waren / maer
hy en seggt niet dat wy sulcx sijn inder daet / nae-
melijck als wy alles sullen ghedaen hebben dat
ons bevolen is / want alsoo sijn wy inder daet
goede ende ghetrouwe dienst-knechten, sae eyghentlijck
selfs gheene dienst-knechten / want vrienden
Godts / sae ghelijck Paulus seggt 2. *Timoth.* 2. 21. Va-
ten ter eere, gheheylight, tot alle goet werck bereydt, hoe
kan hy onnuttig sijn die een vat ter eeren is? die ghe-
heylight is dooz de gratie Godts / dooz de welke hy
versterckt zijnde bequaem is om goede wercken /
dat is / die nut ter saligheyt sijn / te doen?

Dooz 't leste / hoe ist moghelijck dat de Calvini-
sten sich gheduerigh laten paepen met soodanighe
verklarighen bande Schrifte / die hunne Pre-
dikanten alleen uyt den dupm hebben gefoghen?
Want al wat dese roepen tegen onse klare Schrif-
tuer plaetsen rakende de berdienstē der wercken /
en is anders niet / als / uyt ghenade ende niet uyt ver-
dienstē, ofte / dat moet oneygentlijck verstaen worden.

Wy toonen hun vooz de oogh dat het eeuwiggh
leben eenen loon vooz de goede wercken woort
ghenoemt in de Schrifte: Sy roepen / dat moet
oneyghentlijck verstaen worden, om dat het eeuwiggh
leben een eisdeel ghenoemt woort. Wy toonen dat
dit niet en volght: Want ghelijck eenen Vader
kan ende magh willen dat sijnen sone het erfdeel
dat hem toe-komt dooz goede dienstē berdiene /
ander sijn dat hy'er hem van sal berooben / alsoo
blijckt het uyt menighe plaetsen bande Schrifte-
re dat Godt oock begheert heeft: *Matth.* 19, 17. Wilt
ghy in 't eeuwiggh leven gaen, onderhout de gheboden.
Rom. 2, 13. De hoorders der wet en sijn niet rechtvee-
digh

digh voor Godt, maer de doenders der wet fullen gerecht-
veerdicht worden. *Matth. 25.* Gaet in het eeuwigh wyer,
want ghy en hebt my niet e'ten noch te drincken gheghe-
ven &c.

Wp toonen / 2. dat hy de kroone des levens ont-
fanghen sal die bekoringhe lydt, die ghetrouw tot'er
doot is, die eenen goeden strijdt heeft ghestreden &c. Hier
teghen roepen de Calvinisten, die kroone sal hem ge-
gheben worden upt enckele ghenade / niet upt
berdiensfen: Maer wp toonen dat Paulus ons ber-
ghelijck by de ghene die in de strijdt-bane liepen/
ende oprechtelick door haren arbeit eene kroone
berdienden / waer upt wp seer wel besluyten op
dat de ghelijcknisse Pauli bestae / dat wp mede de
kroone des eeuwighen lebens niet alleen upt ghe-
nade/maer oock upt berdiensfen bekomen.

Wp toonen 3. Dat Godt een peder verghelden
sal naer sijne wercken / namelijk de aelmoessen/
ghebeden &c. Hier roepen-se wederom dat dese
wercken gheene berdiensende oorzake maer ghet-
rupghenissen des gheloofs zyn die upt genade be-
loont worden: Maer wp toonen hier teghen dat
de Schrifture op die plaetsen niet eens ghewach
en maect dat die wercken ghetupghenissen des
gheloofs zyn/maer wel oorzaken die het eeuwigh
leben in ons voort brenghen, ghelijck-men kan sien
2. Cor. 4. 17. Verhalven / daer en kan gheene ver-
geldinghe zyn/daer gheene berdiensfen en zyn.

Wp toonen 4. upt den H. Iacobus dat den mensch
gherechtbeerdicht wort niet alleen upt 't ghelooft
maer oock upt de wercken / ende dat de wercken
mede wercken met het ghelooft tot de rechtbeer-
digheyt: Hier teghen roepen sy dat de wercken al-
leen tekenen zyn vande voozgaende rechtbeerdig-
heyt: Maer wp toonen dat de woorden vande
Schrifture soo klaer zyn dat-se niet anders en
konnen verstaen worden dan gelijckse daer leggen
alsoo Iacobus gheen ghewach en maect van te-
kenen/ soo als boven betwefen is.

Tot meerder eere Gods.

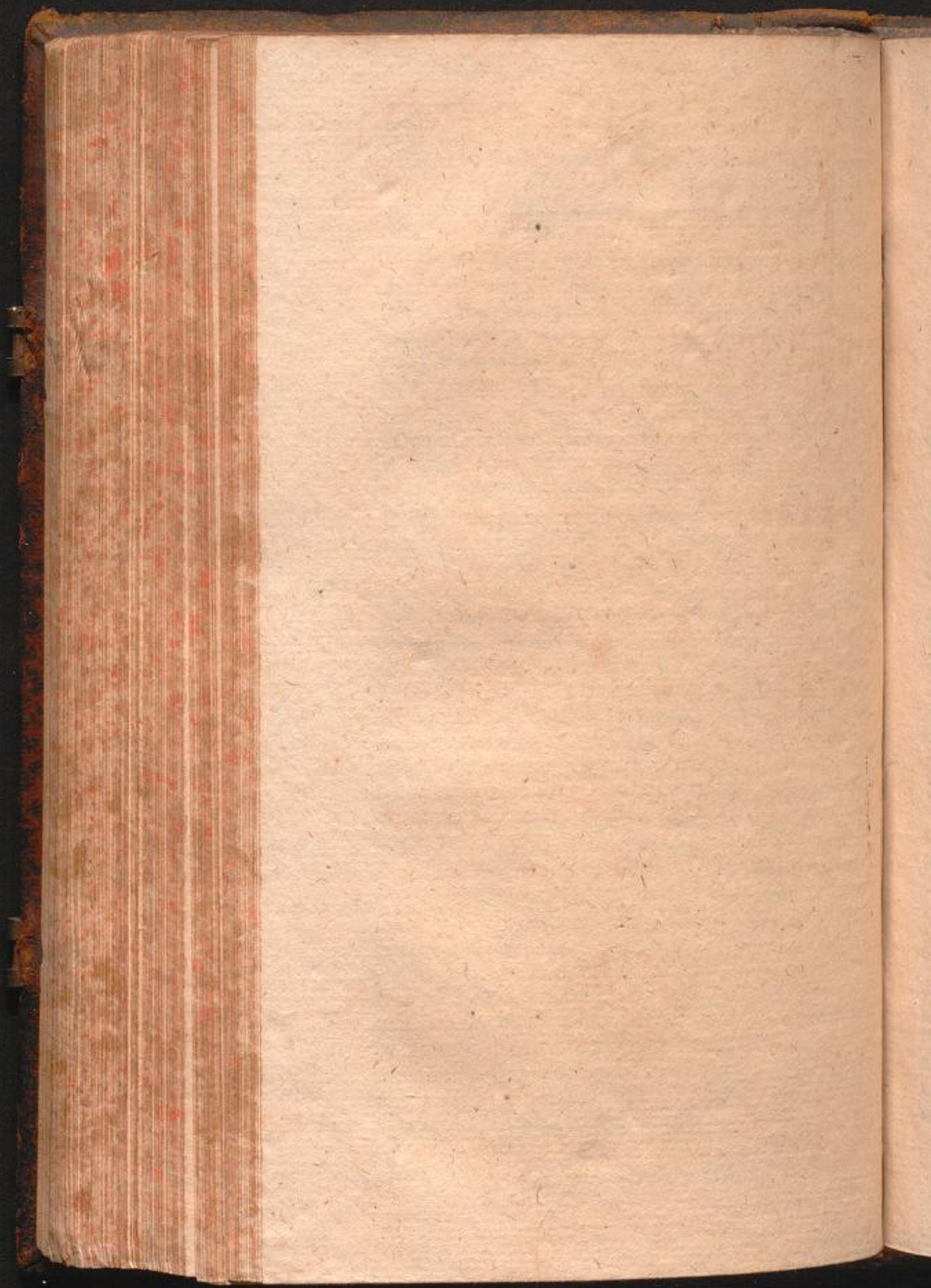
recht-
vyer,
eghe.

ont-
tot er
Hier
n ge-
uyt
ber-
pen/
oont
n op
de de
ghe-

elden
ffen/
dese
ghe-
e de-
n dat
mach
des
wigh
sien
e ver.

nich
loof
cken
orrr-
n al-
rdige
ande
g en
ggen
i tee

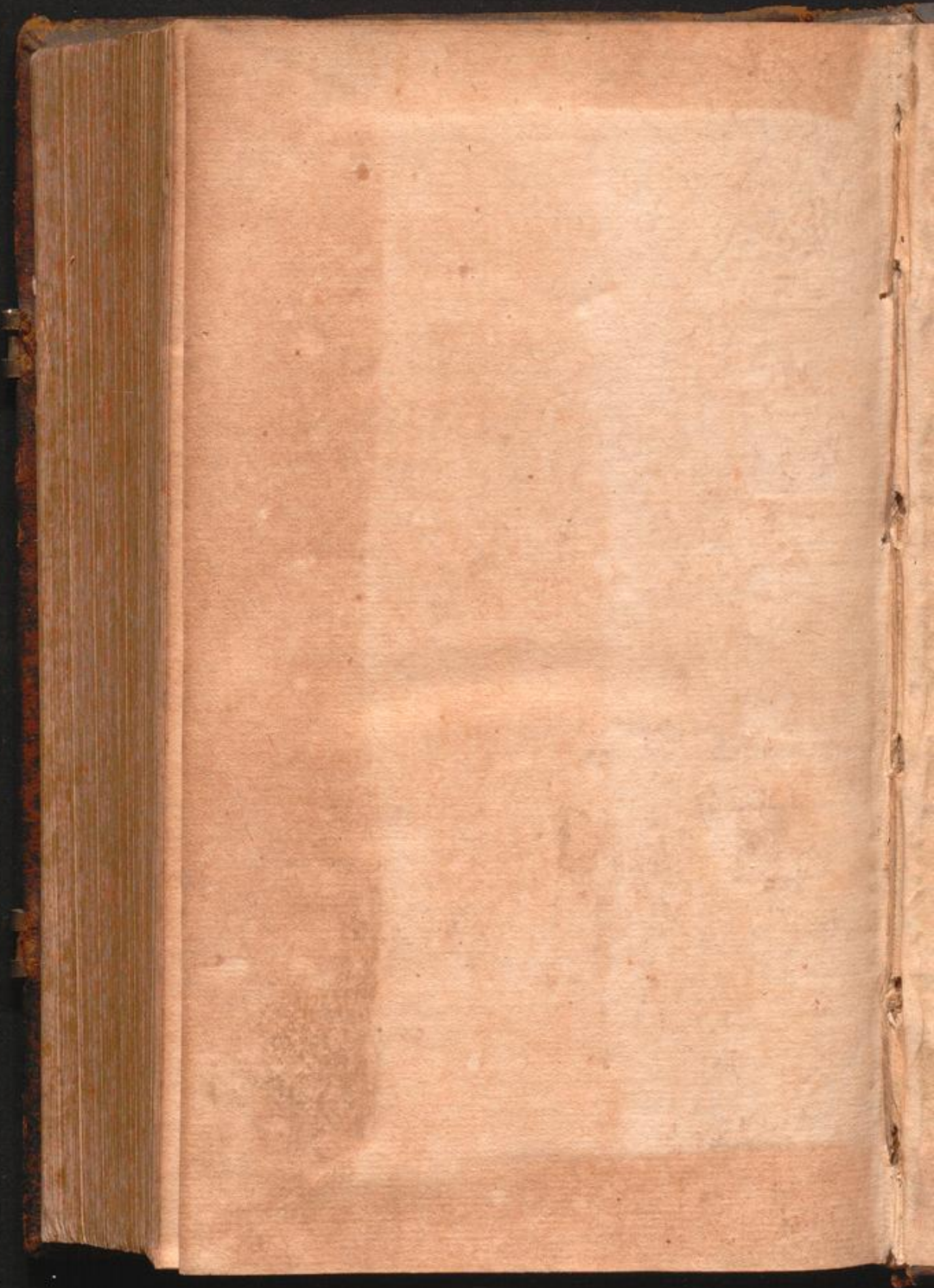

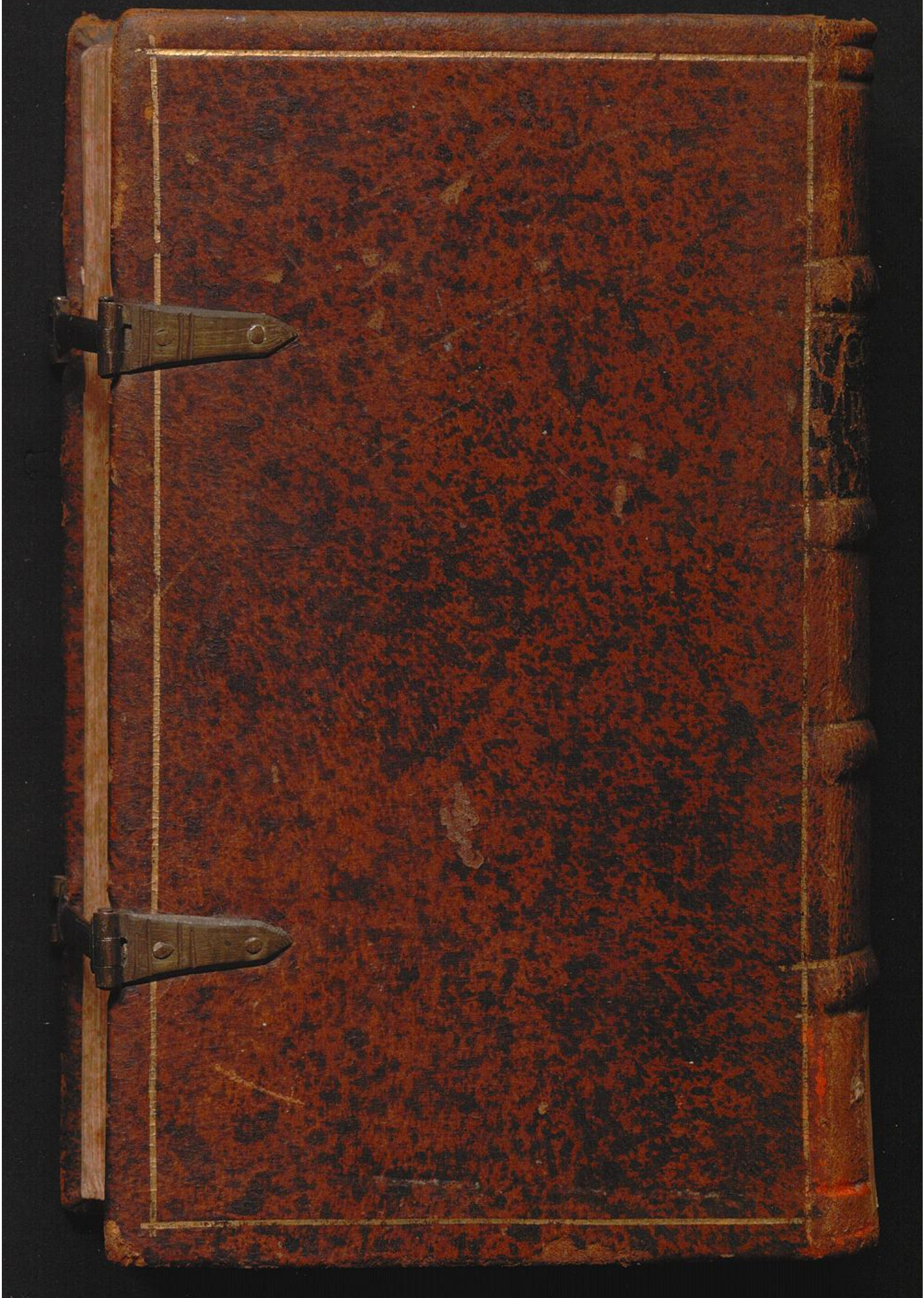

CONTRÔVER
P. HAZART

Th
6191